

prof. dr hab. Jerzy Kosiewicz

Prezes Polskiego Towarzystwa Nauk Społecznych o Sporcie

e-mail: kosiewicz.jerzy@gmail.com

<https://doi.org/10.18778/8445-066-6.17>

Pozytywne aspekty przemocy w sporcie¹

Streszczenie. Artykuł stanowi wprowadzenie do rozważań nad przemocą w sporcie, ze szczególnym uwzględnieniem jej pozytywnych, często pomijanych aspektów. Autor podejmuje polemikę z dominującym w literaturze oraz dyskursie prawnym i potocznym ujęciem przemocy jako zjawiska jednoznacznie negatywnego i społecznie nagannego. W tekście zaproponowano rozróżnienie pomiędzy agresją a przemocą oraz wskazano, że w sporcie – zarówno na poziomie rywalizacji, treningu, jak i działań okołosportowych – przemoc może pełnić funkcje konieczne, regulaminowo dopuszczalne, a nawet pożądane. Szczególną uwagę poświęcono przemocy regulaminowej, autoprzemocy oraz przemocy psychicznej, które mogą sprzyjać osiągnięciu sukcesu sportowego, mobilizacji wolicjonalnej i intensyfikacji motywacji. Autor wskazuje również na ambiwalentny charakter przemocy, podkreślając jej uwarunkowania społeczne, kulturowe i indywidualne. Całość rozważań osadzona jest w perspektywie nauk o sporcie oraz filozofii sportu, z odniesieniem do norm prawnych i regulaminowych.

Słowa kluczowe: przemoc w sporcie, agresja, autoprzemoc, regulaminy sportowe, filozofia sportu

Positive Aspects of Violence in Sport

Abstract. The article serves as a prolegomena to further research on violence in sport, with particular emphasis on its positive and often overlooked aspects. The author challenges the dominant legal, academic, and common-sense understanding of violence as an inherently negative and socially harmful phenomenon. A distinction between aggression and violence is proposed, showing that in sport—during training, competition, and related activities—violence may assume necessary, rule-governed, and even desirable forms. Special attention is given to regulatory violence, self-directed violence (auto-violence), and psychological violence, which may contribute to athletic success, volitional mobilization, and enhanced motivation. The paper also highlights the ambivalent nature of violence and its social, cultural, and individual determinants. The analysis is situated within the framework of sport sciences and the philosophy of sport, with reference to legal norms and sport regulations.

Keywords: violence in sport, aggression, self-violence, sport regulations, philosophy of sport

¹ Przedruk tekstu autora pt. *Rozważania o przemocy w sporcie*, za zgodą prof. dr. hab. Andrzeja Pawluckiego, współredaktora monografii pt. *Wychowanie do uniwersalizmu przez sport*, J. Gocko, A. Pawlucki, E. Pleń (red.), Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Salos RP, Warszawa 2025, s. 159–165.

Wstęp

Prezentowane poniżej rozważania traktuję jako prolegomena, tj. wstęp i zachętę do dalszych zróżnicowanych dociekań, dotyczących zwłaszcza pozytywnych właściwości przemocy w sporcie. Przemoc w ogóle – tak w życiu społecznym, jak i w sporcie – jest głównie traktowana jak zjawisko niewłaściwe. To właśnie ujęcie dominuje w literaturze poświęconej temu badawczemu problemowi.

Agresja i przemoc

Na gruncie prawa przemoc rozpatruje się – co oczywiste – jako fenomen kryminogeny, zawierający domniemane i rzeczywiste znamiona przestępstwa, jako zjawisko, którego przejawy mogą być odpowiednio penalizowane z punktu widzenia Kodeksu Prawa Karnego (KPK), Kodeksu Prawa Cywilnego (KPC) i ewentualnie Kodeksu Prawa Administracyjnego (KPA). Przemoc w sporcie bywa zazwyczaj utożsamiana z agresją definiowaną w sposób ujemny jako negatywny przejaw tak fizycznej, jak i psychicznej agresji². W związku z tym mogą być one – agresja i przemoc – traktowane poniekąd jak pojęcia tożsame. Wiele dociekań na to wskazuje. Jednakże intuicyjnie odczuwa się ich niezbyt dużą – niekiedy trudną do wyeksplikowania – ale istotną odmienność. Dotyczy to szczególnie szeroko pojmowanej aktywności sportowej *sensu stricto* oraz związanych z nią niezbędnych i zróżnicowanych wielopostaciowych działań okołosportowych: niezbędnych, umożliwiających uczestnictwo w zawodach, stymulujących skuteczność, atrakcyjność i widowiskowość rozmaitych przejawów rywalizacji sportowej. Z tego właśnie powodu prowadzone są autonomiczne, tj. niezależne badania, odnoszące się oddzielnie tak do agresji, jak przemocy w sporcie. Mogą one – agresja i przemoc (na przemocy właśnie ogniskuję w tym tekście uwagę) – zaistnieć nie tylko w formach negatywnych, ale także pozytywnych z punktu widzenia towarzyszącego im kontekstu społecznego, np. politycznego, ideologicznego, narodowościowego, kulturowego, kibicowskiego, finansowego oraz *stricto* indywidualnych upodobań uwarunkowań, impulsów, motywacji.

Agresja i przemoc pojawiają się w okresie przygotowawczym, podczas treningów i rywalizacji zawodniczej. Dotyczą związanych z nimi – mniej lub bardziej bezpośrednio – zróżnicowanych relacji i uzależnień środowiskowych, występujących np. w związkach sportowych, administracji klubowej, drużynie bądź w innych stosunkach zachodzących pomiędzy zawodnikiem (lub zawodnikami) a trenerem.

² Zob. „Agresja w sporcie”: J. Kosiewicz, *Aggression and Anger in Sport and Sport Performance*, [w:] *Oxford Research Encyclopedias*. Published online: 20 December 2018. Przedstawiono w nim rozmaite rozumienia i ujęcia agresji oraz dotyczące ich nawiązania bibliograficzne do krajowych i zagranicznych publikacji (anglojęzyczne). Jest ich zbyt dużo, by zaprezentować je przeglądowo w tym artykule: tak w części głównej, jak w przypisach.

Jeśli agresja, tudzież przemoc naruszają w sporcie tożsamość, wolność oraz inne dobra osobiste i społeczne, mogą podlegać wnikliwej interpretacji i osądowi z punktu widzenia wykładni zawartych w obowiązujących kodeksach prawa.

Tego typu pojmowanie przemocy, tj. przemocy zdefiniowanej jako przejaw aktywności niewłaściwej, nagannej w odniesieniu do innej jednostki oraz szkodliwej społecznie, urzeczywistniło, przyjęło się również poza prawem. Zyskało powszechnie – tak potocznie (obiegowo), jak i w wypowiedziach badawczych (np. z zakresu nauk o sporcie, wychowaniu fizycznym i szerzej w refleksji dotyczącej nauk o kulturze fizycznej) – wydźwięk *stricte* pejoratywny³. Jest to jednak konstatacja błędna o nazbyt upraszczającym, zbyt redukcjonistycznym wydźwięku. Pomija bowiem – w namyśle nad przemocą w sporcie i w ogóle – pozytywne jej aspekty, konotacje, uwarunkowania, okoliczności, które dopuszczają, umożliwiają, upoważniają, czy wręcz wymuszają, wskazane przez prawo, różnorodne i konieczne stosowanie mniej lub bardziej dotkliwej, surowej, a nawet śmiertelnej przemocy w zróżnicowanych, radykalnych postaciach, np. wysokiej gryzyny, interwencji podczas chuligańskich ekscesów, krótkich bądź długoletnich izolacji więziennych lub – jak w niektórych państwach – kary śmierci, a także w czynnej obronie zróżnicowanych dóbr osobistych czy w trakcie działań wojennych.

Występuje ona jeszcze w innych ambiwalentnych formach:

1. Aplikowana jest bowiem – dzięki mniej lub bardziej wysublimowanym zdolnościom wolicjonalnym – wobec samego siebie – mniej lub bardziej konsekwentnie, np.
 - a) podczas dokuczliwego odchudzania sprzyjającego:
 - urodzie;
 - prezentacjom tanecznym w sztuce baletowej;
 - przystąpieniu do profesjonalnego modelingu oraz jego kontynuacji;
 - dopuszczeniu do rywalizacji w dyscyplinach sportowych, wyróżniających rygorystycznie przestrzegane kategorie wagowe.
 - Wybrzmiewa także:
 - b) autodestrukcyjnie, np. w przejawach uporczywej, więziennej, przeważnie rozpaczliwej głodówki czy sakralnego samobiczowania bądź w formie samobójstwa:
 - w łagodnych postaciach, jak w wypadku aktorki Marilyn Monroe, która wielokrotnie podejmowała spektakularne próby zejścia po zastosowaniu środków farmakologicznych;
 - oraz w tragicznych: w nieodwracalnych jego przejawach, jak skok z balkonu wysokiego wieżowca, rzucenie się pod pędzący pociąg czy strzał w głowę z pistoletu lub – jak w wypadku Ernesta Hemingwaya – ze strzelby.

³ W tekście *Aggression and Anger in Sport and Sport Performance* oraz w innych publikacjach dotyczących agresji w sporcie wypowiedziałem się nie tylko o jej szkodliwości, ale także na temat jej regulaminowej konieczności, że istnieje wiele jej niezbędnych, tolerowanych oraz pozytywnych postaci i właściwości. Że jest atrakcyjna widowiskowo i oczekiwana przez kibiców. Sprzyja – niezbędnej przecież – komercjalizacji sportu, poszerzeniu kręgu jej odbiorców.

Notabene przemoc w sporcie stosowana przez sportowca wobec siebie samego jako autoprzemoc pojawia się m.in. wtedy, gdy przymusza się on do dotkliwych ograniczeń żywnościowych z powodu nadwagi czy nadzwyczajnego wysiłku podczas treningów i rywalizacji na szeroko pojmowanych arenach sportowych. Jest nieodzowna w dążeniu do uczestnictwa w zawodach, sprzyja osiągnięciu sukcesu sportowego, medialnego i finansowego.

Zakładam, że w ogóle wiele przejawów przemocy, które dostrzegamy w relacjach społecznych oraz te stosowane wobec siebie w łagodnej bądź radykalnej postaci, są ściśle powiązane z agresją, są przejawem autoagresji. Nie są one jednak – ani autoagresja, ani autoprzemoc – zakazane i penalizowane z punktu widzenia regulaminów sportowych, uwzględniających koniecznie – ale *implicite* – normy zawarte w KPK, KPC i KPA.

Formy przemocy występujące w sporcie

Można wyróżnić cztery podstawowe formy przemocy występujące w sporcie:

1. Pierwszą postacią jest skuteczna przemoc regulaminowa o charakterze prakseologicznym. Jeśli nie jest skuteczna, to znaczy że mimo podjętych prób nie zaistniała w formie oczekiwanych rezultatów, mogła m.in. w trakcie jej stosowania przyczynić się do złamania zasad zawartych w regulaminie określonej dyscypliny sportowej. Skuteczną przemoc regulaminową można podzielić na:
 - a) tolerowaną
 - ekspresyjną i widowiskową, wzbudzającą aprobatę kibiców, np. w rozmaitych sportach walki, takich jak boks, zapasy czy MMA;
 - skrywaną, podstępną, bolesną, na pograniczu faulu, ale niepodlegającą penalizacji, także w powyższych sportach, tudzież w sportach zespołowych, zwłaszcza takich, jak hokej na lodzie, piłka wodna, piłka ręczna czy piłka nożna;
 - b) oczekiwaną zwłaszcza przy małym zaangażowaniu rywali w walkę sportową
 - zbyt długo wyczekujących ze względów taktycznych na domniemane błędy konkurenta lub przeciwników, np. w kontaktowych grach zespołowych m.in. w piłce ręcznej, piłce nożnej oraz w takich dyscyplinach indywidualnych, jak szermierka, judo, zapasy lub boks;
 - zanadto ostrożnych albo bojaźliwych zawodników, unikających zbyt długo i nazbyt często – np. w sportach walki oraz w szermierce – bezpośrednich kontaktów z rywalem;
 - c) konieczną, bo bezwzględnie narzuconą: wynikające niepodważalnie z zapisów regulaminowych, dotyczących konkretnych sportów walki, wymuszających aktywne (agresywne) w stosunku do przeciwnika stosowanie określonych w przepisach – i charakterystycznych dla danej dyscypliny – przemocowych (siłowych) technik i rozwiązań sytuacyjnych:

np. zadawanie ciosów w ataku czy kontr bokerskich i innych ciosów w obronie bądź duszeń, dźwigni lub rzutów w judo, aplikacji w walce o krążek tzw. bodiczków (*bodychcheck*), dynamicznego i wszechstronnego rozpychania się w hokeju na lodzie.

Bez tego zawodnicy nie osiągną sukcesu sportowego.

Jeżeli mimo uwag sędziego zawodnicy sportów walki nie będą zadawać ciosów, nie zastosują zalecanych technik przemocowych, będą unikać bezpośredniej rywalizacji, to zostaną – zgodnie z regulaminem – upomniani lub wykluczeni z zawodów (zdyskwalifikowani).

Wskazane powyżej oraz inne – zgodne z regulaminem – formy postępowania nasyconego przemocą są zachowaniem koniecznym i pozytywnym, oczekiwanym i niepodważalnym, tj. niezależnym pod względem formalnym od przeciwnych i niekompetentnych:

- zróżnicowanych i zmiennych przekonań, od emocjonalnych, ekstrawertycznych reakcji widzów;
- rozemocjonowanych kibiców, faworyzujących jedną ze stron rywalizacji;
- tudzież stronnictw bądź dyletanckich mniemań dziennikarzy sportowych: np. pozbawionych osobistych doświadczeń, dotyczących aktywnego uczestnictwa w sporcie wyczynowym, a także bez wykształcenia w zakresie nauk o sporcie, czyli bez wiedzy merytorycznej, której nie zastąpią żadne substytuty, żadna środowiskowa oraz inna wiedza potoczna.

Stosowanie technik przemocowych jest bowiem konieczne, niezależne także od błędnych wypowiedzi niektórych przedstawicieli nauk o sporcie, mających skłonność do mniemań potocznych, powierzchownych, funkcjonujących obiegowo w rozmaitych publikacjach oraz w zwykłych koleżeńskich i towarzyskich kontaktach, przyjmujących, że przemoc w sporcie jest zjawiskiem nagannym.

Oprócz wzmiankowanych powyżej form przemocy wyróżnia się też skuteczną i dopuszczalną autoprzemoc, tj. aktywność wolicjonalną, skierowaną na siebie samego, zmuszającego siebie do submaksymalnego fizycznego wysiłku podczas zawodów i treningów. Jeśli jest zbyt uzewnętrzniona, może oddziaływać deprymująco na rywala. Dotyczy to m.in. własnych okrzyków, pobudzającego się do walki sportowca, jak np. Iga Świątek, donośnymi okrzykami „jazda” czy „come on”.

Poza tym wyróżnić też można przemoc zewnętrzną, pojawiającą się w trakcie widowiska sportowego w postaci gwizdów, kłśliwych i głośniejszych okrzyków czy zbiorowego skandowania kibiców, dezawuuujących zazwyczaj wszystkie poczynania faworytów przeciwnej strony. Odnosi się to również do postępowania własnych kibiców, w formie wyraźnej dezaprobaty, m.in. w postaci gwizdów, kłśliwych i głośniejszych okrzyków w stosunku do nieskutecznych wysiłków faworyzowanego zawodnika lub zespołu. Notabene powyższe formy psychicznej przemocy zainicjowane przez kibicujących zwolenników lub przeciwników rywalizujących stron mogą wyzwolić u sportowca lub zespołu specyficzną postać potocznie pojmowanej złości, tj. specyficzną motywacji, która wzmacnia częstokroć jeszcze większą mobilizację, inicjuje przezwyciężenie chwilowego kryzysu: która generuje nadzwyczajne emocjonalne i wolicjonalne pobudzenie: maksymalizujące skupienie uwagi na racjonalnym lub intuicyjnym doborze odpowiednich środków

i wyzwolenie jeszcze mocniejszej motywacji, sprzyjającej zwiększeniu skuteczności podczas rywalizacji. Określa się ją w sposób potoczny – mając na względzie jej pozytywne oddziaływanie – jako „złość sportową”.

Inną postacią przemocy jest zachowanie przemocowe niezgodne z regulaminami poszczególnych dyscyplin sportowych. Jego liczne przejawy, występujące podczas zawodniczej rywalizacji (w tym także faule taktyczne), narażone są na określone w regulaminach zróżnicowane formy penalizacji w postaci upomnienia, nagany, kary finansowej czy dyskwalifikacji, bądź ewentualnego skierowania wskazanego zachowania przemocowego do rozpatrzenia przez sąd z punktu widzenia zaszyfrowanych już wyżej kodeksów postępowania – KPA, KPC i KPK.

Zakończenie

Warto wskazać, że jeśli przemoc i jej zróżnicowane postaci przedstawi, określi, zdefiniuje się, jak w tym tekście – nawet w formie skrótowej, lakonicznej – to wypowiedź na jej temat przestaje mieć charakter potoczny. Staje się wypowiedzią o wydźwięku poznawczym, ściśle poznawczym, tj. naukowym. Może być przypisana do nauk o sporcie, w tym także do filozofii sportu, jeśli została sformułowana przez filozofa z wykształcenia i zawodu, stosującego zasady zawarte w metodologii ogólnej oraz szczegółowej: charakterystyczne dla filozofii lub inne dopuszczalne z jej punktu widzenia.

Piśmiennictwo

Kosiewicz J., *Aggression and Anger in Sport and Sport Performance*, [w:] *Oxford Research Encyclopedia*, published online: 20 December 2018.

Kosiewicz J., *Agresja w rywalizacji sportowej*, [w:] J. Kosiewicz, T. Michaluk (red.), *Zróżnicowane formy aktywności sportowej w świetle nauk społecznych*, „Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego im. Polskich Olimpijczyków we Wrocławiu”, nr 143, Wrocław 2023, s. 30–47.

Kosiewicz J., *Rozważania o przemocy w sporcie*, [w:] J. Gocko, A. Pawlucky, E. Pleń (red.), *Wychowanie do uniwersalizmu przez sport*, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Salos RP, Warszawa 2025, s. 159–165.